

Neoklasik Realizm Bağlamında Türkiye-Rusya İlişkileri ve Ara Değişkenlerin Rolü: Andrey Karlov Suikasti¹

Turkey-Russia Relations in the Context of Neoclassical Realism and Role of Intervening Variables: The Assassination of Andrei Karlov

Başvuru Tarihi / Received: 24.05.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 14.06.2021

Araştırma / Research

Hüseyin YELTİN²

Öz

Gideon Rose tarafından ortaya konulan ve teorik bir çerçeve kazanan ‘Neoklasik Realizm’, bu makalenin teorik temelini oluşturmaktadır. İkili ilişkilerde hep geleneksel söylemleri koruyan ve savunan Türk-Rus ilişkileri, 1990’lı yıllarda atılan adımlar ile birlikte 2000’li yıllarda zirveye dayanan ikili ilişkilere doğru evrilmiştir. Türkiye ile Rusya arasında 2000’li yıllarda gelişen ilişkilerin, 19 Aralık 2016’daki Andrey Karlov suikasti neticesinde zarar görmesi beklenmiştir. Tam da bu noktaya atıf yapan çalışma, bu evreye kadar gelen ikili ilişkilerin tekrardan hızla gelişim göstermesinin ana sebebini Neoklasik realist perspektiften ele almaktadır. Bu makale, sürdürülen ikili ilişkilerde uluslararası sistemin etkisi ile yaşanan problemlerin ulusal aktörlerle son bulabileceğini, ülkelerin dış politikalarını belirlerken içsel unsurlara da önem vermesi gerektiğini iddia ederken, Türk-Rus ilişkilerindeki bu krizi ve ardından yaşanan gelişmeleri bu çerçevede ele alarak analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Neoklasik Realizm, Türkiye, Rusya, Andrey Karlov Suikasti, Ulusal Aktörler.

Abstract

The ‘Neoclassical Realism’ put forward by Gideon Rose and gaining a theoretical framework constitutes the basic theory of this article. Turkish-Russian relations, which always protect and defend traditional discourses in bilateral relations, have evolved into bilateral relations that reached their peak in the 2000s with the steps taken in the 1990s. After the relations that developed in the 2000s, it was expected to be damaged by the assassination of Andrei Karlov on December 19, 2016. Making reference to exactly this point, the study deals with the main reason for the rapid development of bilateral relations up to this stage from a neoclassical realist perspective. While this article claims that the problems experienced with the influence of the international system in the ongoing bilateral relations can end with national

¹ Bu çalışma, “Neoklasik Realizm Bağlamında Son Dönem Türkiye-Rusya İlişkileri” isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Anadolu Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, huseyinyeltin@gmail.com | ORCID: 0000-0002-4434-2358

actors and that countries should pay attention to internal factors while determining their foreign policies, this article analyzes this crisis and the developments in Turkish-Russian relations within this framework.

Keywords: Neoclassical Realism, Turkey, Russia, Assassination of Andrey Karlov, National Actors.

Giriş

Uluslararası ilişkiler teorileri, devletlerin uluslararası konjonktürde hangi durumda nasıl davrandığını ve/veya davranması gerektiğini açıklamaya çalışmaktadır. Teoriler bu açıklamaları yaparken de farklı etmenleri incelemektedir. Uluslararası ilişkiler disiplinin temel teorilerinden gösterilen Realizm, karar vericilerin, uluslararası camiadaki tehdit algısını nasıl algıladığını, hangi aktörlerin dış politikanın belirlenmesi hususunda etkili olduğu gibi birçok soruya yanıt aramıştır. Bu bağlamda, Realizm teorisi içerisinde bir ayrım meydana gelmiş ve klasik Realizm ve yapısalcı Realizmden sonra Neoklasik Realizm uluslararası ilişkiler teorisi olarak literatürdeki yerini almıştır.

1980'li yıllarla beraber uluslararası konjonktürde meydana gelen değişimler ve bu değişimleri açıklamada yetersiz kaldığı iddia edilen Realizm, çeşitli sorulara maruz kalarak yeni bölünmeler ile ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Neorealizm teorisi ve Neoklasik Realizm teorisi olmak üzere uluslararası ilişkilerde devletlerin dış politik davranışlarını/yaklaşımlarını açıklayan iki teori geliştirilmiştir.

Soğuk Savaş'ın ardından neorealist teorinin uluslararası sistemde gerçekleşen değişim ve dönüşümleri açıklamada zorlanmaya başlaması, dış politika teorilerinde yeni bir soluk arayışını beraberinde getirmiştir. Bunun neticesinde Neoklasik Realizm ortaya çıkmıştır. Neoklasik Realizm kavramı ilk olarak Gideon Rose tarafından 1998 yılında yayınlanan 'Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy' makalesinde kullanılmıştır. Neoklasik Realizm teorisi, uluslararası ilişkilerin, mevcut koşullar ve iç politik imkanlar/kısıtlamalar ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunarak, diğer realist teorilerden farklı olarak 'iç aktörleri/ulusal aktörleri' ön planda tutmayı tercih etmiştir. Hatta bu durum, devletten ziyade devletin iç aktörlerinin uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki temel aktörler olduğu savunulmuştur. Bu bakımdan Neoklasik realistlerin liberal teoriyle yakın bir çizgide yer aldığı iddia edilmiştir (Rose, 1998, ss. 144-145).

Neoklasik Realizm teorisi, uluslararası sistemin yapısını ve sistemde meydana gelen gelişmeleri dış politikada başlangıç noktası olarak ele almaktadır. Bu minvalde yerel/ulusal aktörlerinin de dış politika kararların alınması hususunda belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çeşitli unsurları önemseyen teori hem yapısal düzeydeki hem de birim düzeyindeki ara değişkenleri kullanmayı tercih etmektedir (Kiraz, 2018, ss. 430-437). Ara değişkenlerin içerisine, liderlerin algılamaları, liderlerin gücü, devletin iç siyasi yapısı ve devletlerin ulusal çıkarları gibi etmenler girmektedir.

Tarihsel perspektiften incelendiğinde dalgalı bir grafik sergileyen Türkiye-Rusya ilişkileri, dönemsel bazda da inişli-çıkışlı bir boyut sergilemiştir. Özellikle 1990'da Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türkiye ile Rusya ilişkilerini geleneksel söylemler üzerine kurarken, 2000'li yıllarda her iki ülkede de meydana gelen iktidar değişimleri ikili ilişkilerin seyrinde farklılıklar doğurmuştur.

Türkiye ile Rusya arasında 2000'li yıllarda hızlanan ve 24 Kasım 2015 tarihine kadar artarak devam eden iş birliği süreci, yaşanan 'Uçak Krizi' ile beraber kopma noktasına kadar gelmiştir. Fakat Rusya'nın olay sonrasındaki taleplerinin kısmen bir kısmının karşılanması ile birlikte, ikili ilişkilerde gelişme

sağlanmışır. Daha sonraki süreç olan Karlov suikasti ile ikili ilişkilerde beklenen olumsuz hava gerçekleşmemiştir.

Neoklasik Realizm teorisi, uluslararası ilişkiler disiplininde temel uygulama sahalarından birisi olması hasebiyle büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla yaşanan bir hadisenin dış politikayı ne denli etkilediğini ve yerel faktörlerin bu konuda ne kadar etkili olduğunu tespit etmek için bu çalışmada Neoklasik Realizm teorisinin ara değişkenlerin etkisi bağlamından Andrey Karlov suikasti açıklanmaya çalışılmışır. Özellikle Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin yukarı doğru bir ivme kazandığı dönemde yaşanan suikast olayı ve bu sürecin sorunsuz bir şekilde atlatılmasında ara değişkenleri rolü büyük olmuştur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Andrey Karlov suikastinin örnek olay seçilerek ara değişkenlerin etkisi yönünden ele alması bu çalışmanın önemini ifade etmektedir. Ayrıca bu çalışmanın amacı, Neoklasik Realizmin ‘ara değişkenler’ faktörünün bir dış politika analizinde kullanılmasıdır. Bunu gerçekleştirmeye çalışırken nitel yöntemlere başvurulacaktır. Bu çalışmanın temel varsayımı, Neoklasik realistlerin de önemini belirttiği üzere, örnek olayda ara değişken faktörlerinin ve özellikle liderlerin algılamalarının ve tutumlarının dış politika stratejilerinin belirlenmesinde etkili olduğu yönündedir. Dahası, Türkiye ve Rusya'nın ilişkilerin kopma noktasına getirebilecek kadar etkili olan olaya karşı, rasyonel bir tavır takındığı da bu çalışmanın bir diğer varsayımı olarak düşünülebilir.

Bu çerçeveden ele alınacak olunursa bu çalışmanın ilk bölümünde, çalışmanın temelini oluşturan ‘Neoklasik Realizm’ teorisi ele alınacaktır. Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümünde, Türk-Rus ilişkileri dönemselsel bazda ele alınmaktadır. Çalışmanın sonuç ve değerlendirme kısmında ise Türkiye ile Rusya arasında yaşanan Karlov suikasti ile ilişkilerin kopma noktasına kadar getirilmesi planlanan süreç incelenmiştir. Daha sonrasında gerek uluslararası konjonktür gerekse ulusal aktörlerin hamleleri ile iki ülke arasındaki ikili ilişkiler geliştirilmiş ve iş birliğine doğru yol almıştır. Tam da bu noktada Neoklasik Realizm teorisinin ana iddialarının yaşanan hadiseler sonrasında ne gibi çıkarımlara vesile olduğu analiz edilmiştir. Bu çalışma, Türkiye ile Rusya arasında yaşanan bu gelişmeleri bir dış politika teorisi olan Neoklasik Realizm ile bağdaştırarak açıklamaya çalışmıştır.

Neoklasik Realizm

1980’li yıllardan itibaren uluslararası sistemi açıklamaya çalışan teoriler çeşitli eleştirilere maruz kalmış ve tartışmalara sebep olmuşlardır. Bu eleştirilerin ve tartışmaların çoğu, mevcut ilişkilerde, olası savaş ve barış durumlarının uluslararası sistemi ne denli etkileyeceği ve bunun uluslararası sistemin doğasına nasıl yansiyebileceği ve ne gibi sonuçlara vesile olacağı üzerine olmuştur. Bu nedenle bilim insanları, çok kutuplu bir uluslararası sistemin, iki kutuplu sistemden daha fazla çatışma yaratıp yaratmayacağı veya uluslararası iş birliğini artırıp artırmayacağı konusunda çalışmalarına yoğunluk vermişlerdir (Rose, 1998, ss. 144-145).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Neorealist teorinin, uluslararası politikada gerçekleşen değişimleri açıklamada zorluklar yaşadığı görülmüş ve sonrasında Neorealist teorinin açıklamakta yetersiz kaldığı konular için yeni teoriler ortaya atılmışır. Neoklasik Realizm, uluslararası koşulların ve buna bağlı olarak içerisindeki siyasal düzen ve imkanların kısıtlamalarla ele alınmasının çok daha iyi olacağını savunmaktadır. Neoklasik Realizm, Neorealizmden farklı olarak olayları incelerken yalnızca ‘sistem düzeyli’ değil, devlet ve devletin altındaki olan diğer yardımcı aktörlerin de incelenmesini savunduğundan dolayı liberallere daha yakın durduğu yönünde bir yaklaşım söz konusudur. Neoklasik

Realizmin en önemli temsilcilerinden Fareed Zakaria, “devletlerin değil devlet adamlarının uluslararası ilişkilerdeki temel aktörler olduklarını” ifade etmiştir (Balcı, 2017, s. 86).

Bu minvalde Neoklasik Realizm, Gideon Rose tarafından şekillendirilmeye çalışılmıştır. Klasik realist düşünceden kendine yeni bir yol çizen bu teori, bazı fikirleri güncelleyerek ve var olan fikirleri daha sistematik hale getirerek hem iç hem de dış değişkenleri açık bir şekilde içermektedir. Neoklasik Realizmin savunucuları, bir devletin yapmış olduğu dış politikasını, yapılanların hepsinden önce uluslararası sistemdeki yeri ve buna bağlı özellikle de maddi gücü tarafından yönlendirildiğini belirterek realist çizgiden ayrılmamaktadır. Ayrıca bu tür gücün dış politika üzerindeki etkisinin dolaylı ve karmaşık olduğunu, çünkü iç politikadaki aktörlerin de etkili bir araç olduğunu savunarak Realizmin Neoklasik çizgisini oluşturmuştur (Rose, 1998, s. 146).

Rose makalesinde; Michael E. Brown, Thomas J. Christensen, Randall L. Schweller, William C. Wohlforth ve Zakaria'nın teorik kavramlarına atıfta bulunmuştur. Böylelikle ismi zikredilen kişiler en tanınmış Neoklasik realistler olarak kabul edilmektedir. Neoklasik Realizmin spesifik özelliği, devletlerin dış politikasının belirlenmesinde hem yapısal hem de yerel faktörleri dikkate almasıdır. Her iki faktör de Neoklasik realist yaklaşımda iç içe geçmiş bulunmaktadır (Wieclawski, 2017, s. 200).

Neoklasik Realizm teorisi, uluslararası sistemde devletlerin tutum ve davranışlarını açıklamaya çalışan bir dış politika teorisidir. Neoklasik realistler için, sistemik ve alt sistemik baskılar, bir devletin dış politikasını analiz etmek ve belirli bir tarihi olayı açıklamak için kullanılan birim düzeyindeki müdahale değişkenleri olarak tanımlanabilir (Lobell, 2009, s. 73). Neoklasik realist analizler, uluslararası yapının doğası ve devletlere hem içsel hem de dışsal süreçlerin nasıl değişebileceği hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır (Kitchen, 2010, s. 143).

Uluslararası sistemin unsurlarını, iç politikaları, maddi ve fikirselle faktörleri birleştiren bir yaklaşım olan Neoklasik Realizm, uluslararası ilişkileri çoğulcu bir bakış açısıyla analiz etmektedir (Kitchen, 2010, s. 119). Teori aynı zamanda mevcut düşüncenin konularından değer çıkarmaya yardımcı olurken, daha sonra onları realist düşünceye yeniden uygulamaktadır (McLean, 2015, s. 5). Aslında Neoklasik Realizm amaçlarından biri de “zengin ama dağılmış fikirleri ve erken dönem realist eserlerin denenmemiş iddialarını” daha sistematik bir teorik yapı içerisinde birleştirmeye çalışmak olmuştur (Kitchen, 2010, s. 118).

Neoklasik Realizm de diğer tüm teoriler gibi devletlerin dış politika davranışlarını, eylemlerini açıklamaya çalışmaktadır. Teoriye göre, bir ülkenin uluslararası ilişkilerde en belirleyici rolü, onun uluslararası sistemdeki konumudur. Bütünüyle bu argümanın tek başına yeterli olduğunu söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Bunun yanı sıra, bu teori devletlerin uluslararası sistemdeki güç kapasite dağılımı, devlet içi aktörlerin dış politika yapımındaki etkileri ve ulusal grupların hükümetler üzerindeki etkisini yani bağımlı değişkenleri, bu analize dahil edilmesi gerektiğini savunmaktadır (Rose, 1998, ss. 152-154).

Genel çerçevede bakılacak olunursa Neoklasik Realizm; çağdaş Realizm literatüründe, devlet davranışlarını anlamak ve açıklamak için hem yapısal hem de yerel değişkenleri birleştirmeyi amaçlamıştır. Bu yeni varsayımına göre Neoklasik Realizm, dış politika kararlarının alımında devlet içi aktörlerin de önemini vurgulamaktadır (Tang, 2009, s. 799).

Neoklasik Realizm ve Uluslararası Sistem

Klasik realistler gibi uluslararası sistemin anarşik olduğunu iddia eden Neoklasik realistler, devletlerin bu anarşik yapıda var olması için kendi gücünü ve güvenliğini sağlaması gerektiğini savunmaktadır (Taliaferro, 2009, s. 28). Çünkü realist geleneğe de bağlılığını sürdüren Neoklasik Realizm, sistemik baskıların egemen olduğunu öne sürmektedir (Brawley, 2010, s. 2).

Neoklasik Realizm, uluslararası sistemin dış politika üzerindeki etkisinin hâkim olduğunu iddia etmesinden ötürü, dış politikayı iç politik baskıların ürünü olarak gören iç politik yaklaşımlardan da ayrılmaktadır (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2009, ss. 291-292). Dahası Neoklasik Realizm teorisi, iç politik yaklaşımların yanlış yönlendirildiğini iddia etmektedir. Çünkü ulusların dış politikalarını şekillendiren bir tek baskın faktör olarak uluslararası sistemi görmektedir. Geri kalanı ise göreceli maddi güçlerdir. Bu yüzden bu teoriye göre, dış politika analizi bu noktada başlamalıdır. Neticede, uzun vadede bir devletin dış politikasını uluslararası sistemin sınırları ve doğurduğu fırsatlar belirlemektedir (Rose, 1998, s. 151).

Devletlerin dış politikasını şekillendiren en önemli etkenin, devletlerin uluslararası sistemdeki yeri olduğunu savunan Neoklasik realistler, sistemsel kısıtlamalar ve engellemeler, devletlerin hedeflerini ve dış politika amaçlarını sınırladığı konusuna değinmektedirler (Wieclawski, 2017, s. 201). Uluslararası sistemden gelen dönüşler sonrasında Neoklasik Realizm, siyasal Realizmin politik unsurunu canlandırır (Kitchen, 2010, s. 143). Ancak uluslararası sistemden gelen dürtüler genellikle belirsizdir ve devletler sistemsel baskıya farklı yollarla tepki verebilir. Sonuç olarak, benzer güce sahip ülkeler uluslararası arenada oldukça farklı davranabilir ve farklı dış politika hedefleri oluşturabilir. Bu fark, yerel faktörler tarafından açıklanmaktadır ve Neoklasik realistler, sistemsel kısıtlamalar ve baskılar ile devletin dış politika kararları arasında özel bir bağ olduğunu göstermeye çalışmaktadır (Wieclawski, 2017, s. 201).

Neoklasik Realizm, sistemik tehditlere oldukça fazla önem vererek, uluslararası ilişkilerdeki müttefiklerin büyük stratejilerini seçiminde oynayabileceği önemi kabul etmektedir. Politika yapımında politik-ekonomik kararların önemini de ortaya koyarak, yapısal realist perspektifi rafine ettiği söylenebilir (Brawley, 2010, ss. 4-5). Ayrıca teori, bağımsız değişkeni olarak gücün uluslararası sistem içindeki dağılımını (Cladi ve Webber, 2011, s.208) önemseydiğini söylemek mümkündür.

Kısacası, Neoklasik Realizm uluslararası sistemden kaynaklanan durumlara karşı, ülkelerin nasıl bir hamlede bulunacağını, uluslararası sistemdeki güç dağılımları ve devlet içerisindeki iç aktörlerin belirleyici olduğunu ifade etmektedir.

Neoklasik Realizm ve Devlet

Klasik realist teorilerde olduğu gibi Neoklasik Realizm teorisine göre de devlet, uluslararası sistemin en önemli aktörü olarak görülmektedir. Bu yüzden de Neoklasik realistler devleti, yerel değişkenler/iç aktörler ile uluslararası ilişkiler arasındaki köprü olarak konumlandırmaktadır (Brawley, 2010, s. 2).

Bu teori, devlet hakkında bazı varsayımlarda bulunmaktadır (Lobell, 2009, s. 56). Neoklasik realistler için devlet, uluslararası sistem ile dış politika arasında var olma savaşı veren bir değişken yapıdır. Diğer özelliklerinin yanı sıra devlet, topluma göre güçlü ya da zayıf olabilir (Lobell, 2009, ss. 44-45).

Neoklasik realist model, devletlerin potansiyel dış tehditler karşısında kaçınılmaz olarak ulusal çıkar anlayışına sahip olduğu fikrine dayanmaktadır. Uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olması, ulusların güvenliklerini öncelikli tutmasına aynı zamanda bu konuda önlemler almasına sebep olmaktadır (Dueck, 2009, ss. 145-146). Neoklasik realistler, uluslararası sistemin ülkeler üzerine baskılar getirmesine rağmen, dış politika davranışının yalnızca spesifik değişkenlerle açıklanabileceğini öne sürmektedir (Dueck, 2009, s. 141). Bu sistemik baskıları devlet yoluyla bertaraf etmeyi, bunu yaparken de ülke içindeki aktörlerden destek almayı istemektedir. Teori, güvenlik kavramını en yüksek politika seviyesi olarak görürken, dış tehdit ortaya çıktığında toplumun ihtiyaçlarını bir bütün olarak görmektedir (Brawley, 2010, s. 2).

Devleti üniter bir oyuncu olarak hareket etmeye ve pozisyonunu nesnel olarak değerlendirmeye teşvik eden sistemsel baskılara rağmen, bu durum iç politikayı ve iç aktörlerin algısını ortadan kaldıracak kadar kararlı olmamaktadır (Rathbun, 2008, s. 314). Bu yüzden Neoklasik Realizm teorisinde devlet, iktidarındaki iç aktörlerin etkisi hususunda çeşitlilik beklemektedir. Neoklasik Realizm de uluslararası sistemin devletlerin dışsal davranış parametrelerini şekillendirmedeki önemini vurgulamaktadır (Taliaferro, 2009, s. 223). Devletlerin uluslararası sistemde yaşanan benzer olaylara verdiği değişik davranışlar/tepkiler ile ilgili olarak, ülkelerin siyasi ve sosyal aktörlerinin tercihlerinin etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Klasik Realizmde olduğu gibi, Neoklasik Realizm de devletin gücünün, devletler arasında ve farklı tarihsel periyotlarda değişiklik gösterdiğini benimsemiştir. Yine de bu teori, Neorealizm gibi, devletlerin etkileşim içinde olduğu uluslararası çevrenin, devletlerin kendi çıkarlarının ve davranışlarının temel belirleyicisi olduğunu savunmaktadır. Dahası Neoklasik Realizm, savunmasız devletlerin tamamının otoriter ve merkezleşmiş yerel aktörleri benimsemelerini beklememektedir. Yine, güvenlik açısından sıkıntı yaşamayan devletlerin de liberal ve merkezi olmayan yerel aktörlerini benimsemesi gerektiğini de iddia etmektedir (Taliaferro, 2009, s. 210-212).

Neoklasik realistler, daha önceden de ifade edildiği gibi, devlet ve toplum arasındaki ilişkiyi, sistemsel baskı ve doğan fırsatları göz ardı etmeden ele almayı tercih etmektedir. Neoklasik Realizm savunucuları, uluslararası sistemdeki güç dağılımını bağımsız, devlet içi aktörlerin kendi içlerinden kaynak yaratma gücünü de değişken olarak analiz etmeyi tercih etmektedir.

Neoklasik Realizm ve Dış Politika

Neoklasik Realizm teorisi uluslararası ilişkilerde ülkelerin dış politikasını anlama ve açıklama iddiasında olduğundan dolayı bir dış politika teorisi olarak görülmektedir (Lobell, 2009, ss. 43-44).

Neoklasik Realizm, sistem düzeyindeki olaylar kadar ülkelerin dış politikalarına da odaklanmakta (Caverley, 2010, s. 609) ve bir ülkenin dış politikasının kapsamının, her şeyden önce ülkenin nispi maddi gücü tarafından yönlendirildiğini iddia etmektedir. Yine de gücün dış politikada yapmış olduğu etkisinin dolaylı ama aynı zamanda karmaşık olduğunu, çünkü yapılan sistematik baskıların karar vericilerin algıları ve devlet yapısı gibi birim düzeyindeki değişkenlerin de etkili olduğunu kabul etmektedir (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2009, s. 5). Bu nedenle de sistemsel baskıların, dış politika oluşumunda karar vericiler olarak sayılan birim düzeyindeki değişkenleri analiz etmeyi amaçlamaktadır. Böylece, Neoklasik Realizmin, devletlerin dış politikadaki davranışlarını analiz etmeyi ve bu yüzden de geniş ölçüde bir çerçeve çizmeye istekli olduğu söylenebilir (Devlen ve Özdamar, 2009, s. 137).

Teori hem dış hem de iç değişkenler veri olarak kabul edilmektedir. Yine aynı zamanda Neoklasik realistler, diğer Realizm teorilerinde olduğu gibi gücü siyasal yaşamın merkezine yerleştirmekten geri durmamaktadır (Lobell, 2009, ss. 43-44).

Bütün Neoklasik realist eserlerin birincil konusu, göreceli gücün dış politika üzerindeki etkisi olmuştur (Rose, 1998, s.155). Basit bir şekilde ifade etmek gerekirse, Neoklasik Realizm, gücün dış politika üzerindeki etkisinin dolaylı ve karmaşık olduğu inancına sahiptir (Sulz, 2016, s. 35).

Dolayısıyla Neoklasik Realizmde, göreceli gücün artışının sonucunda bir ülkenin dış politika faaliyetlerinin kapsamında ve yaptırım gücünde bir genişlemeye sebep olacağı ancak tam tersi bir durumda da ülkenin dış politika faaliyetlerinin kapsamında ve yaptırım gücünde daralmaya yol açacağına inanılmaktadır (Rose, 1998, s. 167).

Neoklasik realistler, tarihin koşullarını ve dış politikanın gerçekte ne şekilde yürüdüğüne önemini vurgulamaktadır (Rose, 1998, s. 171). Ayrıca iktidar ile dış politika arasındaki bağlantıları anlamak ve dış politikanın formüle edilip, yakından incelenmesi gerektiğine inanmaktadırlar (Rose, 1998, s. 147).

Neoklasik Realizm, bir devletin dış politikasındaki tutarlı ya da tutarsız tüm davranışlarını açıklamaya yardımcı olmaktadır (McLean, 2015, s. 5). Teori, aynı devletlerin farklı zamanlarda neden benzer dış politika eylemlerinde bulunduğunu ya da farklı devletlerin, benzer dışsal sınırlamalara karşı neden farklı tepkiler verdiğini açıklamaya odaklanmayı tercih etmektedir (Marsh, 2014, s. 121).

Tüm bunlar göz önüne alındığında, dış politikanın belirlenmesinde hükümetin ve ona etki eden iç aktörlerin önemi büyüktür. Bu yüzden, devlet ya da hükümetler ile ulusal aktörler arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu ilişkiyi analiz etmek, Neoklasik Realizm teorisinin ortaya attığı iddiayı kanıtlamak adına yerinde olacaktır.

Neoklasik Realizm ve Yerel Aktörler/Ulusal Gruplar

Neoklasik realistler, devletlerin dış politikasını şekillendiren durumu açıklamak için iktidar ve politika hakkındaki bazı klasik realist düşüncelere geri dönmektedir. Aslında, Neoklasik Realizm, realist paradigmanın hem klasik hem de yapısal akımlarından gelen kavramların spesifik bir sentezini önermektedir (Wieclawski, 2017, s. 207).

Bu teori, spesifik bir sentezi önerirken şu soruları sormaktan da geri kalmamaktadır. Devletler veya spesifik olarak devletler adına hareket eden karar vericiler ve kurumlar, uluslararası tehdit ve fırsatları nasıl değerlendirmektedir? Dış tehditlerin niteliği konusunda bir anlaşmazlık olduğu takdirde ne olmaktadır? Nihayetinde kabul edilebilir veya kabul edilemez dış politika alternatiflerine kim/kimler karar vermektedir? Yerel aktörler ne ölçüde ve hangi koşullar altında dış politika kararları üzerine etki edebilmektedir? Son olarak, devletler dış politika ve güvenlik politikalarını uygulamak için gerekli kaynakları çıkarma ve seferber etme konusunda nasıl hareket etmektedir? (Ripsman, Taliaferro ve Lobell, 2009, s. 1). Tüm bunlar, Neoklasik realist teorisinin ülkelerin dış politik kararlarını anlamak ve analiz etmek adına kullanıldığı yöntemlerden bazıları olarak görülebilir.

Neoklasik Realizmi, dış politikayı devletlerin dış uyaranlara karşı verdiği tepkiler doğrultusunda açıklayan rasyonalist yaklaşımlardan ayıran en önemli özellik, teorisinin iç politikaya dikkat etmesidir.

Neoklasik Realizm her ne kadar iç politik değişkenleri açıklayıcı bir çerçeveye oturtsa bile, dış politikaya yönelik liberal yaklaşımlara farklı alternatifler sunmaktadır (Ripsman, 2009, ss. 288-289).

Neoklasik realistler, entelektüel olarak olayları analiz ederken sistemsel bir düzeyden başlamayı tercih etmektedir. Bilahare, gerçek durumlarda göreceli olarak gücün devlet ve devlet dışı aktörlerin davranışlarını nasıl etkilediğini ve bu davranışları nasıl eyleme döktüğüyle ilgilenmeye özen göstermektedir (Rose, 1998, ss. 166).

Neoklasik realist teori özellikle; liderlerin inançlarının davranışlarını nasıl etkilediğini, bunların nasıl ölçülebileceği ve hangi yerel faktörlerin liderlerin dış politika değerlendirmelerini etkilediğini açıklamaktadır. Bu yüzden de uluslararası sistemde meydana gelen olayları açıklamak adına yapısalcı teorilerin aksine, siyasi elitlerin algılarına odaklanmaktadır (Devlen ve Özdamar, 2009, s.138). Ayrıca, dış politikaya etki eden devlet içerisindeki çeşitli faktörleri göz önünde bulundurup, ülkelerin aldığı dış politik kararlar ne gibi rol oynadığı hususunda araştırma yapmaktadır (Wieclawski, 2017, s. 202). Bu nedenle Neoklasik Realizm, analizlerinde iç/yerel/ulusal düzeydeki değişkenlere yer vermektedir (Sulz, 2016, s. 34).

Neoklasik Realizm, iktidara bağlı faktörlerin bir devletin dış politikasının tüm yönleriyle etkilediğini ve dış politika oluşumunda karar verici mercilere etki ettiğini iddia etmektedir (Rose, 1998, s. 168). Ayrıca demokratik ya da demokratik olmayan hükümetler, yerel aktörlerle etkileşime girme şekilleri bakımından farklılık gösterebilir de demokratik olmayan devletler bile, askeri, ekonomik seçkinler ve hatta bazen de güçlü siyasi aktörlerin taleplerini dikkate almak durumunda kalmaktadır. Ayrıca, dış politika kararlarının alınmasında, hükümet başkanı, bakanlar, dış güvenlik politikası yapmakla yükümlü olanlar, yasama organı, siyasi müttefikler, muhalefet partileri gibi birçok devlet içi aktör rol oynamaktadır (Ripsman, 2009, s. 171). Teori bu aktörleri ele alırken onları, kamuoyu, yasama organı, yürütme organı gibi ayrı olarak görmek yerine, hepsinin bir bütün olduğunu ve ortak yönlerinin paylaşılması gerektiğine inanmaktadır (Ripsman, 2009, ss. 170-171).

Neoklasik realistler öncelikle, dış politika karar vericilerin merkezi bir rol üstlendiğini varsaymaktadır. Ayrıca dış politika seçimleri devlet liderleri tarafından yapılırken, önemli olanın olası tehdidin önceden analiz edilmesini sağlamaktır. Devlet liderleri bu noktada kritik bir pozisyona sahiptir ve ulusal güvenlik ve uzun vadeli büyük stratejilerin oluşumundan birinci derece sorumlu kişilerdir (Lobell, 2009, s. 56).

Neoklasik Realizm, dış politika yapımı sürecinde siyasi grupların bir araya gelmesini şekillendirmedi, rekabetçi baskıları ve sosyalleşmenin etkilerinin önemini yüksek olduğuna inanmaktadır. Fakat aynı zamanda bu teorinin, dış politika yapım sürecinde etkili olan yerel faktörlerden hangisinin ne denli öncelikli ve önemli olduğunu açıklayabilecek bir sistematikten de yoksun (Ripsman, 2009, s. 179) olduğu iddia edilmektedir.

Neoklasik Realizm, devletlerin uluslararası sistemdeki olaylara karşı, “karar vericilerin algıları” ve “iç devlet yapısı” gibi değişkenlere göre farklı şekillerde tepki verdiğini iddia etmektedir. Fakat uluslararası sistemdeki bu değişkenler, devletlerin göreceli gücü ile değişiklik göstermektedir. Neoklasik Realizm, uluslararası sistemi analiz seviyesinde ele aldığı anda, yer alan değişkenlerin önceliğini vurgulayarak, dış politika yapımında diğer realist teoriler gibi gücün ilk sırada yer alması gerektiğine inanmaktadır (Cladi ve Weber, 2011, s. 207). Tam da bu noktada operasyonel kod analizi devreye girerek, dış politika kararlarını açıklamada nedensel mekanizmalar olarak politik liderlerin inançlarına odaklanmaktadır (Devlen ve Özdamar, 2009, s. 138).

Neoklasik Realizm, uluslararası rekabetin, ülke içi rekabet için önemli bir etkisinin olduğunu ve bu rekabet mantığının birbirinden analitik olarak izole edilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Bu sebepten dolayı da teori, kendisini maddi değişkenler konusunda sınırlamamayı tercih etmektedir. Fakat yine de ‘kimlik ve ideoloji’yi analizlerinde yardımcı bir parça olarak görmektedir (Caverley, 2010, s. 610). Neoklasik realistler -özellikle Zakaria ve Christensen- tarafından vurgulanan ikincil müdahale değişkeni bir ülkenin devlet aygıtının gücü ve çevresindeki toplumla olan ilişkisini oldukça önemli görmüştür (Rose, 1998, s. 161).

Sonuç olarak Neoklasik Realizm, devletlerin dış politika davranışlarını analiz etmek için kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Bununla birlikte, genel bir teorik çerçeve olarak, uygulamalı analiz amacıyla, özellikle liderlerin inançlarının davranışlarını nasıl etkilediğini, onları nasıl ölçebileceğimizi ve hangi yerel faktörlerin liderlerin dış politika kararlarını alırken etkili olduğuna dikkat etmektedir (Devlen ve Özdamar, 2009, s. 137).

Türkiye-Rusya İlişkileri Tarihsel Süreç

Türk-Rus ilişkisi tarihsel olarak beş yüz yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu süre zarfında ikili ilişkilerin inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Söz konusu tarihsel perde arkasının yanında, Soğuk Savaş dönemi ve iki kutuplu uluslararası sistem Türk-Rus ilişkilerini, tehdit algılamalarını ve birbirlerine karşı olan tutumlarını şekillendirmede önemli bir etken olmuştur. Bunların yanı sıra, iki ülke arasında zaman zaman da iş birliğine giden süreçler de yaşanmıştır. Soğuk Savaş örneğinde olduğu gibi bazı dönemlerde Türk-Rus ilişkileri iş birliği anlamında sınırlı kalmıştır. Ancak Sovyetler Birliği'nin çöküşüne tekabül eden 1990'lı yıllarda uluslararası sistemde de yaşanan dönüşüm ile beraber Türk-Rus ilişkileri büyük oranda değişikliğe uğramıştır. Gerek artarak devam eden ekonomik ilişkiler gerekse hem uluslararası sistemde hem de bölgesel seviyede Türkler ve Ruslar birbirlerini yeniden tanımlamaya gitmeleri, aralarındaki siyasi ilişki bağının kuvvetlenmesinin önünü açmıştır. Soğuk Savaş'ın sürdüğü süreçte Sovyetler Birliği Türkiye'yi Batı'nın ayrılmaz bir müttefiki olarak görürken, Türkiye ise Sovyetler Birliği'ni büyük bir dış tehdit olarak algılamıştır. Her şeye rağmen bu algı toplumsal bazlı iki ulusun birbirlerinden soyutlanmasına neden olmamış ve ikili ilişkiler kontrollü bir seviyede devam etmiştir. Görünen bu bağlamda Soğuk Savaş'ın ardından yaşanan ekonomik ve siyasi anlamda hızlı bir değişim ve dönüşüm sergilemiştir (Özdal, Özertem, Has ve Demirtepe, 2013, s. 19). Bu bağlamda da Türkiye ile Rusya arasındaki ikili ilişkileri 1990-2000 arası, 2000-2010 arası ve 2010 ve sonrası şeklinde üç kategoriye ayırmak mümkündür.

1990-2000 Arası İkili İlişkiler

Türkiye-Rusya ilişkileri bakımında 1990'lı yıllar değişim içerisinde geçmiştir. 1990'lı yılların ilk yarısında iki ülkenin geçmişin olumsuz mirasının gölgesi altında ‘rekabet’ vurgusu, ikinci yarısı ise yeni hedeflerle şekillenmiş olan “iş birliği” vurgusu öne çıkmaktadır. Türk-Rus ilişkilerine bu yıllarda hem ekonomik hem de ticari anlamda ilişkilerini derinleştirerek yeni bir boyut kazandırmak hedeflenmiştir. Bu süreç içerisinde de geçmişin olumsuz mirası, güvensizlik gibi negatif konuların siyasi bir alana yayılmasını mümkün kılmamıştır. Fakat bu durum, “karşılıklı iş birliği ve anlayışına vurgu yapan, ikili ilişkileri çok boyutlu ortaklığa taşıyan söylem değişikliğinin doğuşunun gözlemlenebileceği bir sanal yakınlaşmanın ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır” (Çelikpala, 2015, s. 122).

Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından 1990'lı yıllarda Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkileri belli başlıklar altında toplanabilir. Bunlar: Rusya'nın Kafkasya bölgesinde Avrupa Konvansiyonel Kuvvetlerin İndirimi Anlaşması'nın (AKKA) hükümlerine uymaması, Çeçen, Abhazya ve Dağlık Karabağ gibi konularda iki ülke arasında farklılaşan politikalar, Rusya'nın PKK (Partiya Karkerén Kurdistané/Kürdistan İşçi Partisi) terör örgütüne karşı yaklaşımı ve Türkiye'nin duyduğu hayal kırıklığı, Kıbrıs ve S-300'ler hususunda silahlanma sorunu, Karadeniz'de Türk donanmasının hakimiyeti ve Rusya ile İran arasında yürütülen ilişkilerdir. Bunlara ilaveten boğazlar ve alternatif enerji nakil hatlarının tesisi gibi konular da ikili ilişkilerde potansiyel sorun oluşturan konulardandır (Çelikkpala, 2015, s. 123).

1990'lı yılların başlarından itibaren Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkileri tedbiri göz ardı etmeden seviyeli bir yakınlık olarak adlandırmak mümkündür. Bu süreçte Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerinde birkaç noktadaki çelişki göze çarpmaktadır. Avrasya coğrafyasında Türkiye ve Rusya birbirleriyle rekabet halindeyken, aynı zamanda da hızla artan bir ekonomik ilişki içerisine girmiştir. Bu durum her iki devletin de birbiriyle yaşamak için iş birliğini ve rekabeti düşündükleri şeklinde yorumlanabilir. Türk-Rus ilişkilerinde beş yüz yıllık mazisinde hiç olmadığı kadar yakınlaşma söz konusuyken, Avrasya coğrafyasında da büyük bir rekabet yaşanmaktaydı. Yılmaz ve Yakşi'ye göre bu rekabet kontrol edilebilir bir rekabettir (Yılmaz ve Yakşi, 2016, s. 33).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber 1990'lı yıllar Türk-Rus ilişkileri açısından iki taraflı bir süreç olmuştur. 1990'ların ilk yarısı olumsuz bir havanın ve 'rekabet'in bol olduğu bir dönemken, ikinci yarısı ise 'iş birliği'nin öne çıktığı bir süreç olmuştur. Sovyetler'in çöküşüyle beraber halefi Rusya ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler bavul ticareti ile başlarken, sonraki dönemlerde siyasi, güvenlik ve enerji konularına varıncaya kadar birçok kalemde devam etmiştir (Özbay, 2011, s. 38). Hal böyle olunca da Türkiye ile Rusya arasında karşılıklı bağımlılık sağlanmış olduğu söylenebilir. Ancak yine de Türkiye ile Rusya arasında birçok konuda rekabet olduğundan dolayı iki devlet de bu süreç zarfında birbirlerinden yeteri kadar faydalanamamıştır (Yeltin ve Işık, 2017, s. 41).

Sovyetler Birliği'nin çöktüğü 1990'lı yıllar uluslararası sistemde de yaşanan değişimin ve dönüşümün yılları olmuştur. Büyük oranda da Türk-Rus ilişkileri değişikliklere uğramıştır. Artarak devam eden ekonomik ilişkiler hem uluslararası sistemde hem de bölgesel düzeyde Türklerin ve Rusların birbirlerini yeniden tanımlama yoluna gitmeleri, aralarındaki siyasi bağın güçlenmesine neden olmuştur. Soğuk Savaş süresince, Sovyetler Birliği Türkiye'yi, Türkiye ise Sovyetler Birliği'ni büyük bir dış tehdit olarak görmüştür. Hatta toplumsal düzeyde iki ulusun kendilerini birbirlerinden soyutlaması süreci yaşanmıştır. Fakat 2000'lere gelirken iki ülkenin hem iç aktörleri hem de uluslararası sistemde yaşanan değişimler sonucu yakınlık kurmaya başlaması Neoklasik Realizm teorisinin uluslararası sistem ve birim düzeyi algısının ne kadar önem arz ettiğini de göstermektedir.

2000-2010 Arası İkili İlişkiler

1990'lı yılları geride bırakan iki ülke, 1990'lı yılların ikinci yarısında artan siyasi ve ekonomik ilişkilerini 2000'li yılların girmesiyle de devam ettirmiştir. İkili ilişkilerde var olan diyalogunu artırdığı gözlenmiştir (Özbay, 2011, s. 50).

Türkiye ile Rusya arasındaki ikili ilişkilerde 2000'li yıllara gelince birçok mühim nokta ön plana çıkmaktadır. Bu yıllar hem Rusya hem de Türkiye için tarihsel süreçteki tehdit algılamalara son verme

ve geçmişteki problemleri gündemde tutmayarak dersler çıkardığı ve karşılıklı güveni sağlamaya çalıştıkları bir süreç olmuştur. Genel bir perspektiften bakılacak olunursa, 2000'li yıllarla beraber her iki ülke de var olan siyasi, ekonomik ve askeri ilişkilerini iyileştirmek ve karşılıklı güveni inşa etmek için çaba sarf etmişlerdir (Kazdal, 2018, s. 53). Ayrıca her iki devlet de karşılıklarına çıkan fırsatları çok iyi şekilde değerlendirdiğini söylemek mümkündür. 2000'li yılların başında her iki ülkede de meydana gelen iktidar değişiklikleri Türk-Rus ilişkilerini gelişme göstermesine vesile olmuştur. Rusya'da Vladimir Putin, Türkiye'de ise Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)'nin iktidara gelmesiyle beraber Türkiye ile Rusya arasındaki ikili ilişkilerde gözle görülür bir iyileşme sağlanmıştır. Yeni iktidarla beraber gelişmeye başlayan ilişkilerde ilk adım 2001 yılında Rusya ile Türkiye arasında imza edilen Eylem Plan ile başlamıştır. Bu anlaşma ile ilerleyen süreçlerde ne gibi adımlar atılacağı belirlenmiştir. Adımların atılacağı alanlar şunlardır: Karadeniz, Akdeniz, Balkanlar, Irak, Orta Asya, Afganistan, Güney Kafkasya, Ortadoğu ve Kıbrıs. Devamında da uluslararası terör ile mücadele, enerji, lojistik ve ticaret gibi sorunlarla alakalı her iki ülkenin görüşme yapmasına yönünde karar alınmıştır. Bununla birlikte, iki ülke arasındaki iş birliği ve ilişki alanları çeşitlenmiş ve derinlik kazanarak öne çıkmıştır. Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkiler dünyadaki gelişmelere paralel bir şekilde değişmektedir. Bu değişim, iki ülkenin karşılıklı algılarını yeniden şekillendirmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Yılmaz ve Yakşı, 2016, ss. 35-36).

2000'li yılların hemen başlarından itibaren Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerde eylemsel olmasa bile en azından söylemsel olarak bir değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Bu değişimin ve dönüşümünün altında yatan en önemli etkenler, iç unsurlar ve uluslararası alanda yaşanan gelişmelerdir. Bazı uzmanlara göre Türkiye ile Rusya'nın bu yakınlaşmasının asıl nedeninin "Batı'dan yabancılaşmaları" olduğunu ve bundan dolayı da her iki ülkenin de Batı ile olan ilişkilerinin belirleyici unsurunun aralarındaki ikili ilişkiye dayandığını iddia ederken, bazı uzmanlar da Türk-Rus yakınlaşmasının altında yatan nedenlerinden birinin, her iki devletin de ABD'nin politikalarından rahatsız olduğunu iddia etmektedir. 2003'te Irak'ta yaşanan gelişmeler neticesinde Amerikan ordusunun Türkiye üzerinden Irak'a girmek istemesi ve bunun Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde oylanıp reddedilmesi, ABD'nin Karadeniz politikasına karşı Rusya ve Türkiye'nin benzer tutum sergilemesi gibi kesişen bir sürü sebepten dolayı Türkiye ile Rusya'nın bu dönemde yaklaşması ve ikili ilişkilere önem vermesine sebep olmuştur. Yine aynı dönemlerde Türkiye'nin Batı ülkeleri tarafından dışlanmış durumda olan İran'a uygulanan yaptırımlar karşısında İran'a destek vermesi, Suriye ile ilişkilerini geliştirmesi gibi etkenler de Türkiye ile Rusya'nın birlikte aynı safta yer almasına vesile olmuştur. 2003 Irak Krizi sonrasında Batı tarafından dışlanan Türkiye ve Rusya, birbirleriyle ilişkilerini geliştirme yolunu tercih etmişlerdir (Çelikpala, 2015, s. 129). Özellikle Rusya, Türkiye'nin ABD'ye ve NATO'ya mesafe koymasından ve AK Parti'nin dış politikasında istediği stratejik özerklik hususundan da memnun gözükmektedir (Bechev, 2016, s. 11).

Genel olarak bakıldığında, Türkiye ile Rusya arasındaki ikili ilişkiler 1990'lı yıllardan bu yana değişim ve dönüşüm içerisindedir. Devlet Başkanları ziyaretleri, üst düzey iş birliği girişimleri gibi birçok örnek verilebilir. 2000'li yılların ilk bölümlerinde her iki ülkede de yönetsel anlamda değişiklikler yaşanması ve uluslararası sistemde meydana gelen krizlerin iki ülkeyi birbirine yakınlıktırıldığı aşikardır. 2010'lı yıllarda ise Türk-Rus ilişkilerinde yeni bir döneme daha girildiği söylenebilir. Nitekim 2012 yılında Suriye krizinin patlak verip derinleşmesi ile birlikte, Rus uçağının Ankara'ya inişe zorlanması, 2014 yılındaki Ukrayna krizi gibi konular iki ülkenin ilişkilerini olumsuz etkilemiştir (Tarcan, Akgüller ve Işık, 2018, ss. 264-265).

Türkiye ile Rusya ilişkilerinde belirleyici nokta, Batı tarafından dışlanmış iki devletin varlığıydı. Bu durum Neoklasik realistlerin de savunduğu "uluslararası sistemin devletlerin dış politikasını belirlemedeki en önemli aktörlerden biridir" teorisini doğrular niteliktedir. Aynı zamanda "terörle

mücadele" kapsamında ABD'nin Irak'a müdahale etmesi uluslararası sistemdeki değişimler ve iki ülkede de meydana gelen siyasi aktörler değişiklikleri Rusya ve Türkiye'nin yakın ilişki kurma isteğini kamçılamıştır. Özetle, uluslararası sistemdeki gelişmelere ek olarak, birim düzeyindeki ulusal aktörlerde meydana gelen değişimler iki ülkenin bu dönemdeki dış politikasını şekillendirme noktasında en büyük etkenlerin başında gelmiştir.

2010 Sonrası İkili İlişkiler

2010 yılı sonrasında Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin temelini bazı krizler ya da bölgesel olaylar şekillendirmiştir. Öncelikle Ortadoğu coğrafyasında başlayan halk hareketlerinin Suriye'ye sıçraması ve akabinde iki ülkenin bu bölgede ilişkilerini geliştirmesini/test etmesini beraberinde getirmiştir. İnşılı çıkışlı bir ilişki bağının yaşandığı bu süreçte iki ülkenin politik tutumu oldukça önemli bir hal almıştır.

Suriye Krizi Sürecinde İkili İlişkiler

2011 yılında Ortadoğu coğrafyasında başlayan halk hareketleri Mart 2011'de Dera'da başlayan halk ayaklanmaları Suriye'nin geneline de sıçramaya başlamıştır. Suriye'de halk hareketlerinin başlamasının ardından hem ülke hem de bölgenin istikrarını sağlamak adına Türkiye'nin takınacağı tavır önem arz etmiştir. Çünkü Türkiye, bu coğrafyanın ve Suriye'nin komşusuydu. Türkiye, Suriye'de yaşanan olaylara karşı duruş olarak 'bekle-gör' tarzı bir politikayı benimsemiştir (Oğuzlu, 2012, s. 53). Suriye'de yaşanan sürecin iç savaşa dönmesinin ardından Türkiye bu durumu kaygı ile karşılamıştır. Çünkü iç savaş demek Türkiye için, mülteci akını ihtimali demektir. Olası ekonomik kayıplar ve özellikle Kürt sorunuyla alakalı stratejik sonuçları nedeniyle, Suriye'nin yaşadığı süreç Türkiye için endişe uyandırıcı olmuştur (Duran ve Özdemir, 2012, s. 187).

Haziran 2012'de Türk Hava Kuvvetleri'ne ait bir savaş uçağının Suriye'nin Akdeniz sahilleri üzerinde düşürülmesi ve dört ay sonrasında da Esad rejim güçlerinin Türkiye sınırları içerisine bomba atması sonucu beş vatandaşın hayatını kaybetmesi Türkiye'nin Suriye'ye dönük politikasının sertleşmesine neden olmuştur. Bundan sonraki süreçte Türkiye, Suriye politikasını 'Esad'ın gitmesi' üzerine kurmuştur (Yeltin ve Işık, 2017, ss. 43-44).

Rusya ise Suriye krizine yaklaşım konusunda farklılık göstermektedir. Geleneksel Sovyetler Birliği algısının halen diri olduğu görülen Rusya'da, Suriye geleneksel ideolojik müttefik olarak görülmeye devam edilmiştir (Dilek, 2017, ss. 59-60).

Suriye krizinin başlangıcından bu yana Rusya tarafında değişen bir şey olmamıştır. Tarihsel perspektifin getirdiği birliktelik devam etmiştir. Moskova, Suriye'ye dışarıdan gelebilecek her türlü müdahaleye karşı çıkmaktadır. Bu müdahalelerin barışçıl olmayan ve uluslararası hukuka ters düşen, tartışması çok olan bir tutum olabileceğini iddia etmiştir. Rusya, Suriye krizinin çözümü hususunda uluslararası hukukun tek taraflı bir tutumla değil de uzlaşılı haliyle uygulanmasını, sorunun barışçıl yollarla çözülmesi yönündeki tavrını korumuştur. Rusya'nın Suriye krizine karşı bakışı, sorunun bizzat Suriye halkının olduğunu ve bu sebeple Suriye dışında hiçbir ülkenin çatışmayı körüklemeye ve taraflardan birine maddi ve manevi surette destek sağlamaması gerektiği şeklindedir (Musaoğlu, 2015, s. 13).

Türkiye ile Rusya arasında 2010'lu yıllarda gelişme gösteren ilişkileri ölçmek adına en önemli sınav Suriye krizi olmuştur. Kriz süresince Rusya ve Türkiye farklı blokları desteklemişler ve örtülü rekabete sebebiyet vermişlerdir. Fakat bu rekabete rağmen üst seviyedeki iş birliklerini sürdürmeye devam etmişlerdir. Ayrıca iki ülke de ayrı düştüğü konular olmasına rağmen kamuoyu önünde birbirlerini eleştirmekten geri durmuşlardır. Böylelikle geleneksel 'düşman' algısının tekrardan kamuoyuna hakim olup, dış politikada farklı hamleler yapılmasına engel olunmak istenmiştir.

Ukrayna Krizi ve İkili İlişkiler

2014 yılının Kasım ayında Avrupa Birliği ile yapılan ticaret anlaşmasından son anda vazgeçip, Rusya ile 15 milyar dolarlık yatırım anlaşması imzalamaya karar veren ve ardından Rusya'ya sığınan Ukrayna eski Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç Ukrayna Krizi'nin çıkmasına ve ABD, AB ve Ukrayna ile Rusya arasındaki güç mücadelesinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Asem, 2014).

Ortadoğu'da yaşanan halk hareketlerinin sürdüğü bir döneme denk gelen Ukrayna'daki kriz, Türkiye ile Rusya arasında yeni bir problemlili alan yaratmıştır. Türkiye, Karadeniz'de istikrarı önemseyen bir ülke olarak, Ukrayna Krizi'nde 'orta yol siyaseti' izlemeyi uygun görmüştür. Bu yüzden Rusya ile yürüttüğü ikili ilişkilerine zeval vermeden sürdürmeyi ve aynı zamanda da Kırım'ın ilhakına karşı çıkarak Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunmuştur (Dal ve Erşen, 2018, s. 49).

Rusya doğalgaz ihracının büyük bir kısmını Ukrayna üzerinden sağlamaktadır. Ukrayna ile yaşanan kriz sonrasında da Türk Akımı hamlesiyle birlikte Ukrayna güzergahı mecburiyetini azaltmış ve diğer taraftan da yeni bir transit yol yaratarak hem Türkiye hem de Avrupa pazarına ihracına devam edebilecektir. Türk Akımı projesi ile ikili ilişkilerde karşılıklı bağımlılığın hızla artarak devam edeceği ve böylece Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin daha sağlıklı ve sağlam bir zemine oturacağı öngörülmektedir. İki ülke arasındaki ilişkilerin hızla artması, her iki devletin de ikili ilişkilerinde doğabilecek sorunlara karşı iş birliklerine zarar vermeyecek şekilde aksiyon alabilecekleri mümkün hale gelecektir (Furuncu, 2018, s. 4).

Rus Uçağının Düşürülmesi ve İkili İlişkiler

2000'li yıllarda görece yukarı doğru ivme kazanan Türkiye-Rusya ikili ilişkileri 24 Kasım 2015'te yaşanan Rus uçağının Türk jetleri tarafından düşürülmesinin ardından kısmen de olsa sekteye uğramıştır.

Rusya 30 Eylül 2015 tarihinde Beşar Esad rejimine destek olmak adına Irak ve Şam İslam Devleti'ni (DAEŞ'i) bahane ederek Suriye'ye doğrudan hava hareketini başlatmıştır. ABD'nin Suriye konusundaki belirsiz olan politikası Rusya'nın hamle yaparak oluşan jeopolitik boşluğu doldurması konusundaki başarısına vesile olmuş ve kısa zaman içerisinde bölgede ana bir oyuncu haline gelmiştir (Dilek, 2017, s. 67).

Rus uçakları Suriye'nin kuzeyinde, özellikle de Türkmenlerin yaşadığı Türkiye sınırının yakınındaki bölgede bulunan Esad karşıtı grupları bombalamaya başlamıştır. Bu gruplarla yakın temaslarda ve kültürel bağlara sahip olan Türkiye, endişelerini kamuoyuyla paylaşmış ve Rusya'ya da sivil kayıplar

konusunda uyarılarda bulunmuştur. Bundan kısa bir süre sonrasında ise Rus uçakları Türk radarlarına takılmış ve Türk hava sahasını ihlal etmiştir. Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Andrey Karlov diplomatik istişareler için Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'na çağırılmıştır. Genelkurmay Başkanlığı web sitesinde, Türk hava sahasında tanımlanamayan bir uçağın vurulduğu açıklanmıştır. Daha sonra vurulan bu uçağın bir Rus Su-24 olduğu ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana NATO üyesi tarafından vurulan ilk Rus uçağı olarak tarih sahnesinde yerini almıştır (Özertem, 2017, ss. 123-124).

24 Kasım'da yaşanan uçak krizi, Türkiye ile Rusya arasındaki ikili ilişkilerin her daim jeopolitik rekabet tehdidi altında yürütüleceğinin işareti olarak kabul edilebilir. Hem Türkiye'nin hem de Rusya'nın jeopolitik rekabet alanlarından fayda sağlayabilmesi için, bu rekabeti iş birliği imkanları ile birlikte yönetilmesine bağlı olduğu söylenebilir (Koçak, 2017, s. 7).

Moskova ile Ankara arasındaki ikili ilişkiler ekonomiden eğitime kadar her alanda iyileşerek devam etmekteydi. 24 Kasım'daki uçak krizi ile beraber Türkiye ile Rusya arasındaki yakınlaşmalarda rüzgar terse esmiştir. Bu olay sonrasında Türkiye ve Rusya'nın mevcut tüm ilişkileri gözden geçirdiği ve tamiri oldukça zor olacak bir sürece doğru evrildiği görülmüştür. Suriye'deki iç savaş halinin başlaması ve ardından yaşanan uçak krizi ile birlikte ikili ilişkilerdeki iş birliğine gelebilecek potansiyel zarar hem Türkiye hem de Rusya tarafından görülmüştür. İkili ilişkilerin iş birliği şeklinde devamını getirebilmesi için hem Türkiye'nin hem de Rusya'nın karar vericilerinin "potansiyel riskleri göz ardı etmeyerek koordineli bir şekilde yönetilmesi" hususunda önem arz etmektedir (Koçak, 2017, s. 8-9).

24 Kasım 2015'te uçak krizi ile başlayan süreç Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Rusya Devlet Başkanı Putin'e 27 Haziran 2016'da gönderdiği bir mektupla sona ermiştir (Mehmet, 2016). Bu mektupta Erdoğan Putin'e, 24 Kasım'da düşürülen Rus savaş uçağı ile alakalı oldukça üzüntü içerisinde olduklarını ve elim kazada hayatını kaybeden Rus pilotlara taziyeler sunup “kusura bakmasınlar” ifadesine yer vermiştir (Sputniknews, 2016). Ayrıca Rusya'nın uçağın düşürülmesi ile ilgili sorumluların ceza alma isteğinin de yerine getirilmesi ile ikili ilişkiler tekrardan normale dönmeye başlamıştır (Mehmet, 2016).

15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi ve İkili İlişkiler

Siyasi hayatında darbelere defalarca maruz kalmış Türkiye Cumhuriyeti, 15 Temmuz 2016 akşamında da bir darbe girişimine şahit olmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde yuvalanmış Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) mensubu bir grup asker, 15 Temmuz akşamında darbeyi gerçekleştirmek adına hareket geçmiştir. Başta başkent Ankara ve İstanbul olmak üzere Türkiye'nin birçok şehrinde eyleme geçen darbeci askerler, halkın ve özel hareket polislerinin yoğun direnişi sonrasında başarısız olmuşlardır. FETÖ mensubu darbeciler kalkışma süresince Ankara'da kritik düzeydeki askeri ve polis noktalarına saldırılar gerçekleştirmiş ve İstanbul'da da Fatih Sultan Mehmet ve Boğaziçi köprüleri kontrol altında tutmuştur. Ayrıca kalkışma hareketi TRT'de zorla okutulan darbe bildirisi, belediyeler ve diğer kamu kurumlarına el koyma çabaları ve basın-yayın kuruluşlarının işgal girişimleri ile devam etmiştir. FETÖ'cü askerler Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'ni bombalamış, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT), Genelkurmay Başkanlığı ve Özel Harekat Komutanlığı gibi birçok önemli merkeze işgal girişimde bulunarak milli iradeye ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temel dinamiklerine göz dikmişlerdir. FETÖ mensubu askerlerin darbe girişimi siyaset, bürokrasi, medya ve sivil halk gibi ülke içi aktörlerin karşı gelmesi sonucunda amacına ulaşamamıştır (Telci, Efe, Kardaş ve Çağlar, 2017, ss. 7-8).

Türkiye ile Rusya arasındaki gerilimlerin kademeli olarak azalması, 15 Temmuz'da Türkiye'deki darbe girişiminden kısa bir süre önce başlamıştır. Başarısızlıkla sonuçlanan darbe girişimi Türkiye ile Rusya arasındaki ikili ilişkilerinde sadece gelişmeye bir hız kazandırmakla kalmamış, aynı zamanda birçok açıdan ilişkilerin yeniden kurulmasının sürekliliğini de sağlamıştır (Lindenstrauss ve Magen, 2016, ss. 1-2).

Türkiye'de 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişiminde Rusya, Türkiye'nin seçilmiş hükümetine desteklerini ileterek ikili ilişkilerin iyileştirilmesine ciddi anlamda katkı sağlamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan da Rusya'nın bu tutumunu diri tutarak, darbe girişimi sonrasındaki ilk yurt dışı seyahatini Rusya'ya yapmıştır (Koçak, 2017, s. 15). Böylelikle hem Türkiye hem de Rusya ikili ilişkilerin gelişmesine yönelik önemli çabalar harcadıklarını (Yeltin ve Işık, 2017, s. 47) söylemek mümkündür.

Fırat Kalkanı Harekatı ve İkili İlişkiler

24 Kasım 2015'te yaşanan uçak krizinin ardından Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkilerin kopma noktasına gelmesi, Suriye konusunda da benzerlik göstermiştir. Uçak krizinin ardından Suriye'de elini güçlendiren Rusya, hava sahasının büyük bir kısmının kontrolünü elinde bulundurmaktaydı. Bu da Türkiye'nin olası müdahale seçeneklerinin önündeki en büyük engellerden biri olarak karşısına çıkmaktaydı. Kasım 2015'te başlayıp Haziran 2016'da Erdoğan'ın yazdığı mektuba kadar gergin geçen Türk-Rus ilişkilerinde normalleşme süreci başlamıştır. Hatta Haziran 2016 Atatürk Havaalanı'nda DAEŞ tarafından gerçekleştirilen elim saldırıdan dolayı Putin, Erdoğan'ı arayarak taziyelerini ifade etmiştir. Ardından 15 Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişimi de iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmaya devam etmiştir. Hatta Erdoğan, Rusya'nın normalleşme sürecindeki tutumundan dolayı da ilk yurt dışı gezisini Rusya'ya yapmıştır (Yeltin, 2018, s. 208).

Türkiye, 24 Ağustos 2016 tarihinde Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 51. maddesine dayandırarak kendisinin "meşru müdafaa hakkını" önceleyerek, Beşar Esad'a muhalif olan Özgür Suriye Ordusu ile beraber Fırat Kalkanı Harekatı'nı başlatmıştır. Yapılan operasyon üç ana amaca dayandırılmıştır. Bunlar: "DAEŞ'i kendi sınır bölgesinden temizlemek, sınır hattındaki tüm terör unsurlarını yok etmek ve terör örgütlerinden boşaltılan bölgeleri 'güvenli bölge' haline getirip ülkesindeki mültecilerin o bölgelere yerleşmesini sağlamaktır" (Ulutaş ve Duran, 2016, s. 21).

Suriye krizinin en önemli aktörlerinden biri olan Rusya, Türkiye'nin kendi güvenliğini sağlamak adına Suriye'nin kuzeyine yaptığı harekate karşı çıkmamış ve uluslararası hukuk kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirildiğini belirtmiştir (Yeltin, 2018, s. 210).

Sonuç olarak Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Suriye'nin kuzeyindeki terör unsurlarına karşı düzenlediği operasyon Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkilemiştir. Uluslararası sistemde müttefiki olarak görülen ABD'nin, Türkiye'nin terör örgütü olarak gördüğü unsurlara maddi ve manevi destek sağlaması, Türkiye'nin Rusya'ya yaklaşmasına vesile olmuştur. Rusya da bu konuda ulusal çıkarını ön planda tutarak Türkiye ile yakın ilişki kurmayı tercih etmiştir. Hatta Rus hükümeti, Türkiye'nin müdahalesi konusunda hiçbir rahatsızlık duymamıştır.

Andrey Karlov Suikasti ve Sonrasındaki Gelişmeler

Rusya'nın 2013'ten bu yana görev yapan Türkiye Büyükelçisi Andrey Karlov 19 Aralık 2016 akşamında katıldığı bir sergide Mevlüt Mert Altıntaş isimli polis memuru tarafından suikaste uğramıştır. Olay esnasında Altıntaş, Türkçe ve Arapça olmak üzere “Halep'i unutma, Suriye'yi unutma” cümlesini kurarak eylemini gerçekleştirmiştir (BBC, 2016). Karlov suikastini takip eden günlerde, Türk ve Rus makamlarının açıklamalarında, yaşanan hadise hakkında ceza soruşturmasının yürütülmesinde birlikte hareket edilmesine karar verilmiştir. Alınan kararların üzerine Rusya'dan gelen ekipler olay yerinde ve Karlov'un otopsisinde incelemelerde bulunulmuştur. Daha sonraki süreçlerde suikastin planlayıcısı ve uygulatırıcısı olarak FETÖ sorumlu gösterilmiştir (Öztürk, s. 3).

Rus Büyükelçi Andrey Karlov'un 19 Aralık günü suikaste uğraması Türk-Rus ilişkilerinde uzun süredir devam eden olumsuz havanın yeniden canlanabileceği izlenimi yaratmıştır. Bu da Türkiye ile Rusya arasında devam eden ikili ilişkilerin ne kadar ‘kaygan bir zemine’ sahip olduğunun göstergelerinden yalnızca biridir. Olayın yaşandığı sırada Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Türkiye, İran ve Rusya arasındaki zirveye katılmak üzere yoldaydı. 24 Kasım 2015'te yaşanan uçak krizinin ardından yine ipleri geren bir hadisenin vuku bulması, iki ülkenin birbiriyle restleşmesini bekleyenleri boşa çıkarmıştır. Her iki ülke lideri de yaşanan hadisenin bir suikast olduğunu, bu eylemin de Türkiye ile Rusya arasında tekrardan canlanan ikili ilişkileri baltalamak adına gerçekleştirilmiş bir sabotaj olarak yorumlamışlardır (Koçak, 2017, s. 16).

Bu doğrultuda ilk resmi açıklama Putin'den gelmiştir. Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin açıklamasında “Türkiye'den trajik bir haber geldi. Rusya Büyükelçisi Andrey Gennadyeviç Karlov alçakça öldürüldü. Rus Büyükelçiye yapılan saldırıya verilecek cevap, terörizme karşı savaşı güçlendirmektir.” ifadelerine yer vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan da Putin gibi, suikastin bir ‘provokasyon’ olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuştur (Sputniknews, 2018). Ayrıca Putin saldırıyla ilgili, Türkiye ile Rusya'nın ikili ilişkilerini hedef alan ve bozmaya yönelik bir hareket olarak görürken, uçak krizinde olduğu gibi büyükelçinin öldürülmesi konusunda da Türk devletinin içine sızmış olabilecek bir terör mensuplarının varlığına ve komplo vurgusuna dikkat çekmiştir. Putin, Karlov cinayetinin ardından Türkiye ile olan ikili ilişkilerinin zarar görmeyeceğini de temin etmiştir (Tüfekçi, 2017, s. 149; Çalış, 2021, s. 193).

Hem Rusya tarafı hem de Türkiye tarafı ikili ilişkilerde, kriz yönetimi hususunda son derece hassas ve oldukça dikkatli şekilde tutum sergilemeye özen göstermelerindeki en önemli sebeplerden biri, yakın zaman önce iki ülke arasında doğan ‘uçak krizi’ olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca devam eden Suriye krizi hususunda Rusya, İran ve Türkiye arasında süren diplomatik müzakere sürecin oldukça hassas ve kaygan bir zeminde sürüyor olması hem Türkiye'nin hem de Rusya'nın ortak bir tepki vermesinin altında yatan bir diğer sebep olarak görülebilir (Ulutaş, 2018).

Bununla birlikte, Rus Büyükelçi Karlov'un suikastının devam eden Türk-Rus yakınlaşma sürecine önemli bir zarar vermediği belirtilmelidir. Aksine, iki hükümet yakın iletişimde bulundular ve saldırıyı ortak bir dille kınamışlardır. Bu suikastın, Türk-Rus ilişkilerine zarar vermeyi amaçlayan bir “terör eylemi” olarak ele alınmışlardır (Erşen, 2017, s. 10).

Karlov suikastının ardından olayla ilişkisi bulunan kişilerin yargılama işlemleri 2019 yılında başlamış ve Mart 2021'de karara bağlanmıştır. Suikast ile ilgili alınan karara göre, Karlov'u öldüren polis memuru Mevlüt Mert Altıntaş, FETÖ'nün “örgüt abisi” olduğu tespit edilen Şahin Söğüt ve polis memuru Altıntaş'a suikast emrini ileten Salih Yılmaz'a ikişer kez ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilmiştir

(DW, 2021). Çıkan kararın ardından Rusya Dışişleri Bakanlığı alınan kararın tatmin edici olduğunu belirten bir yazılı açıklamada bulunmuştur (Independent, 2021).

24 Kasım'daki uçak krizinden sonra yaşanan en önemli ve en kırılgan noktalardan biri olan bu olayın, Türk-Rus ilişkilerini derinden etkilemesi beklenmekteydi. Fakat hem Rus tarafının hem de Türk tarafının yapmış olduğu tespitler/analizler yerinde olmuş ve liderlerin olayı eş değer algılaması ve itidalli yaklaşım sergilemeleri olası krizlerin önlenmesi adına önemli birer adım olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Neoklasik realistler, entelektüel olarak olayları analiz ederken sistemsal bir düzeyden başlamayı tercih etmektedirler. Daha sonrasında, gerçek durumlarda göreceli olarak gücün devlet ve devlet dışı aktörlerin davranışlarını nasıl etkilediğini ve bu davranışları nasıl eyleme döktüğüyle ilgilenmeye özen göstermektedir.

Ülkelerin iç politik yapısı ve karar vericilerin dış politikaya etkisini analiz etmeyi amaçlayan Neoklasik realistler, bununla birlikte genel bir teorik çerçeve olarak, özellikle; liderlerin inançlarının davranışlarını nasıl etkilediğini, bunların nasıl ölçülebileceği ve hangi yerel faktörlerin liderlerin dış politika değerlendirmelerini etkilediğini açıklamaktadır. Bu yüzden de uluslararası sistemde meydana gelen olayları açıklamak adına yapısalcı teorilerin aksine, siyasi elitlerin algılarına odaklandığından yukarıda bahsedilmişti. Tam da bu noktadan hareket edilerek, Türkiye ve Rusya'nın ikili ilişkilerini etkileyeceği düşünülen Karlov suikasti ele alınmıştır. Bu suikast sonrasında yapılan açıklamalarda, Türk tarafı da Rus tarafı da olayı provoke edilmek için düzenlendiğini ifade etmişlerdir. Böylelikle Türkiye ile Rusya arasındaki hassas şekilde devam eden ikili ilişkiler hükümetlerin ve liderlerin çabaları ve açıklamaları sayesinde kamuoyuna ve uluslararası sisteme yansımaları beklenen büyük krizinin önüne geçmiştir. Neoklasik realist açıdan bakıldığında tam da bu noktada, yaşanan krizi liderlerin algılamasının nasıl şekillendirebileceğinin örneği görülmüştür.

Türkiye ile Rusya'nın, özellikle 2000 sonrasında iyi ilişkiler kurmasının ardında yatan en önemli nedenlerden biri lider faktörüydü. Bir diğer faktör olarak da hem Rus hem de Türk kamuoyunun artık 'geleneksel düşman' algısının değişim göstermesiydi. 24 Kasım 2015 tarihinde Rus savaş uçağının Türkiye tarafından düşürülmesi ve sonrasında sarsılan ikili ilişkiler, liderlerin ve yerel grupların girişimleri neticesinde olumlu sonuçlanmıştır. Fakat asıl önemli faktörün uluslararası sistemde gelen değişimlerin olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Arap Baharı süreci ve sonrasında ABD'nin Türkiye ile olan ilişkilerinin günden güne gerilmesi, iki kutuplu dünyanın bir kalıntısı olarak Türkiye'nin Rusya'ya, Rusya'nın ise Türkiye'ye yaklaşmasını beraberinde getirmiştir. 2016 yılında Türkiye'de gerçekleştirilmeye çalışılan darbe girişimi sonrasında Rusya'nın Türkiye ile ABD arasındaki gerilimli süreci lehine kullandığı söylenebilir. Her ülke için de politik kazanım olarak değerlendirilebilecek yakınlaşma, sonrasında yaşanan tüm süreçlerde ılımlı bir havayı beraberinde getirmiştir. Özellikle Andrey Karlov suikastinde hem Rusya tarafının hem de Türkiye tarafının itidalli açıklamalar yapması, kamuoyunda radikal seslerin çıkmasına mani olurken, liderlerin probleme yaklaşımındaki tutumun aslında ne denli önemli olduğunu göstermiştir. Ayrıca uluslararası konjonktür gereği aslından iki tarafında birbirine ihtiyacının olması ve bunun son dönemde ciddi manada anlaşılması da krizinin büyümesini engellemiştir. Dolayısıyla bu noktada liderlerin takındıkları tutumları/tercihleri, Rus ve Türk kamuoyunun konuya dair sakin tavırları dış politika kararlarında etkileyici birer etken olmuştur. Dahası hem Erdoğan'ın hem de Putin'in yaşanan olayda benzer sözcüklerle açıklama yapması büyük

bir krizin önüne geçmiştir. Bu bağlamda liderlerin dış politika belirleme ve yönlendirme noktasında ne derece mühim olduğu görülmektedir.

Neoklasik Realizm teorisinin de belirttiği gibi örnek olay olarak seçilen ‘Karlov Suikasti’ ara değişkenlerin/ulusal aktörlerin ön plana çıktığı, ikili ilişkileri ve dış politikayı şekillendirmede ne derece önem arz ettiğini gözler önüne sermiştir. Bu yüzden yaşanan Karlov suikastinde iki ülkenin liderlerinin ön plana çıkararak konunun büyümesini önlemesinin rasyonel tarafı da bu noktada yatmaktadır. Ayrıca liderlerin dışında, kamuoyunun, sivil toplum kuruluşlarının, yazılı ve görsel medyanın da yaşanan olaylara karşı radikal tutum takınmaması ikili ilişkilerin sürmesinde bir diğer faktör olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Asem (2014). Ukrayna Krizi: 21.Yüzyıl’da Batı ile Rusya’nın Güç Mücadelesi, <http://asem.org.tr/publication/details/2075/Ukrayna-Krizi%2021Y%C3%BCzy%C4%B1%E2%80%99da-Bat%C4%B1-ile%20Rusya%E2%80%99n%C4%B1n-G%C3%BC%C3%A7-M%C3%BCcadelesi>
- Balcı, A. (2017). Realizm, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (Ed.) Ali Balcı ve Şaban Kardeş, 6. Baskı.
- BBC News (2016). Erdoğan ve Putin hemfikir: Suikast bir provokasyon, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38365002>
- Bechev, D. (2016). Russian-Turkish Relations in Crisis. *Russian Analytical Digest*, 179.
- Brawley, M. R. (2010). Political Economy and Grand Strategy a Neoclassical Realist View, *Routledge Global Security Studies*.
- Caverley, J. D. (2010). Power and Democratic Weakness: Neoconservatism and Neoclassical Realism, *Journal of International Studies*, 38(3).
- Cladi, L. ve Webber, M. (2011). Italian Foreign Policy In The Post-Cold War Period: A Neoclassical Realist Approach, *European Security*, 20(2).
- Çalış, Ş. H. (2021). Ontological Concerns, Historical Realities and Conjunctural Developments: Continuity and Change in Turkey’s Relations with Russia, *Bilig Dergisi*, 96, 177-205.
- Çelikpala, M. (2015). Rekabet ve İş birliği İkileminde Yönünü Arayan Türk-Rus İlişkileri, *Bilig Dergisi*, 72.
- Dal, E. P. ve Erşen, E. (2018). Türk-Rus İlişkilerinin Karadeniz-Kafkasya Boyutu: Uçak Krizi ve Sonrası, *Karadeniz ve Kafkaslar: Riskler ve Fırsatlar*.
- Devlen, B. ve Özdamar, Ö. (2009). Neoclassical Realism and Foreign Policy Crises, *Rethinking Realism in International Relations Between Tradition and Innovation*, (Ed.) Annette Freyberg, Inan Ewan Harrison Patrick James, The Johns Hopkins University Press.

- Dilek, M. S. (2017). Rusya Federasyonu-Suriye İlişkilerinin Temelleri, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2).
- Dueck, C. (2009). Neoclassical Realism and the National Interest: Presidents, Domestic Politics, and Major Military Interventions, *Neoclassical Realism, The State, And Foreign Policy*, Cambridge University Press.
- Duran, H. ve Özdemir, Ç. (2012). Türk Dış Politikasına Yansımalarıyla Arap Baharı, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(2).
- DW (2021), Karlov suikastı davasında karar, <https://www.dw.com/tr/karlov-suikast%C4%B1-davas%C4%B1nda-karar/a-56817696>
- Erşen, E. (2017). The Turkish-Russian Dialogue in Syria Prospects and Challenges, *Alsharq Forum Analysis Series*.
- Furuncu, Y. (2018). Enerji Güvenliği ve Karşılıklı Bağımlılık Perspektifinden Türk Akım Projesi, *SETA Perspektif*, 216.
- Independent Türkçe (2021). Karlov suikastı davasında çıkan karar hakkında Rusya'dan "tatmin edici" açıklaması geldi, <https://www.indyturk.com/node/327776/haber/karlov-suikast%C4%B1-davas%C4%B1nda-%C3%A7%C4%B1kan-karar-hakk%C4%B1nda-rusya%E2%80%99dan-%E2%80%9Ctatmin-edici%E2%80%9D-a%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1>
- Kazdal, M. (2018). Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi Türkiye-Rusya İlişkileri (2002-2017): Dış Politikada Çatışma ve İş birliği. *Journal of Awareness*, 3(2).
- Kiraz, S. (2018). Dış Politika Analizi Modeli Olarak Neoklasik Realizm: İkinci Dünya Savaşı Sırasındaki Türk Dış Politikasının Analizi, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2).
- Kitchen, N. (2010). Systemic Pressures and Domestic Ideas: a Neoclassical Realist Model of Grand Strategy Formation, *Review of International Studies*, 36(1).
- Koçak, M. (2017). Türkiye-Rusya İlişkileri, *SETA Analiz*, 201.
- Lindenstrauss, G. ve Magen, Z. (2016). The Russian-Turkish Reset, *Foreign Policy Research Institute*.
- Lobell, S. E. (2009). Threat Assessment, the State, and Foreign Policy: a Neoclassical Realist Model, *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge University Press.
- Marsh, K. (2014). Leading from behind: Neoclassical Realism and Operation Odyssey Dawn, *Defense and Security Analysis*, 30(2).
- McLean, W. (2015). Neoclassical Realism and Australian Foreign Policy: Understanding How Security Elites Frame Domestic Discourses, *Global Change, Peace and Security*, 28(1).

- Mehmet, H. F. (2016). Türkiye-Rusya ilişkilerinin son 16 yılı, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-rusya-iliskilerinin-son-16-yili/698807>
- Musaoglu, N. (2015). Suriye Krizinin Çözümü/Çözumsuzlüğünde Rusya, *Karadeniz Araştırmaları*, 48.
- Oğuzlu, T. (2012). Türkiye ve Arap Baharı: Türk Dış Politikasında Liberal, İddialı ve Batılı Eksenin Yükselişi, *Akademik Ortadoğu*, 6(2).
- Özbay, F. (2011). Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Rusya İlişkileri: 1992-2010, *Bilge Strateji*, 2(4).
- Özdal, H., Özertem, H. S., Has, K. ve Demirtepe, T. (2013). Türkiye-Rusya İlişkileri Rekabetten Çok Yönlü İşbirliğine, *USAK Avrasya Araştırmaları Merkezi*, Rapor No: 13-06.
- Özertem, H. S. (2017). Turkey and Russia: a Fragile Friendship, *Turkish Policy Quarterly*, 15(4).
- Öztürk, U. (2018). Rusya Federasyonu'nun Türkiye'deki Büyükelçisinin Öldürülmesi, Kabul Eden Devletin Diplomatik Temsilcileri (Terörizme Karşı) Koruma Sorumluluğu ve Türkiye'nin Karşılaşabileceği Hukuki Yapıtlar, <http://jusgentiumint.org>
- Quin, A. (2013). Kenneth Waltz, Adam Smith and the Limits of Science: Hard choices for neoclassical realism, *International Politics*, 50(2).
- Rathbun, B. (2008). A Rose By Any Other Name: Neoclassical Realism As The Logical And Necessary Extension Of Structural Realism, *Security Studies*, 17(294).
- Ripsman, N. M., Taliaferro, J. W., ve Lobell, S. E. (2009). Conclusion: The State of Neoclassical Realism, *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge University Press.
- Ripsman, N. M. (2009). Neoclassical Realism and Domestic Interest Groups, *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge University Press.
- Rose, G. (1998). Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy, *World Politics*, 51(1).
- Sputniknews (2018). Rus Büyükelçi Karlov'a suikast, https://tr.sputniknews.com/trend/rusya_ankara_buyukelcisi_andrey_karlov/
- Sputniknews, (2016). AA: Özür yok, tazminat yok, kusura bakmasınlar var. <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201606281023607526-ozur-tazminat-rusya-turkiye/>
- Sulz, M. (2016). Neoclassical Realism, UN-Resolution 1973 and the Responsibility to Protect in Libya, *Lehrveranstaltung*: 210086-1.
- Taliaferro, J. W. (2009). Neoclassical Realism and Resource Extraction: State Building for Future War, *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge University Press.
- Tang, S. (2009). Taking Stock of Neoclassical Realism, *International Studies*, Review 11.

- Tarcan, B. H., Akgüller, H. ve Işık, K. (2018). Ahmet Davutoğlu Dönemi Türk Dış Politikası, *Econder International Academic Journal*, 2(2).
- Telci, İ. N., Efe, İ., Kardeş, T. ve Çağlar, İ. (2017). 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Batı Medyası, *SETA Yayınları*, 86, 1. Baskı.
- Tüfekçi, Ö. (2017). “İş birliği ve Kriz İkileminde Türkiye-Rusya İlişkileri”, Kemal İnat, Ali Aslan, Burhanettin Duran (Ed.), *AK Parti'nin 15 Yılı: Dış Politika*, İstanbul, Set Vakfı İşletmeleri, 135-154.
- Ulutaş, U. ve Duran, B. (2016). “Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesinin Kritik Dönemeci: Fırat Kalkanı Harekâtı”, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2016*.
- Wieclawski, J. (2017). “Neoclassical Realism And The Crisis Of The Realist Paradigm In Contemporary International Relations”, *Myśl Ekonomiczna i Polityczna*, 57(2).
- Yeltin, H. (2018). "Türkiye'nin Suriye Krizine Karşı Güvenlik Arayışlarına Bir Örnek: Fırat Kalkanı Harekâtı", *Econder International Academic Journal*, 2(2).
- Yeltin, H. ve Işık, K. (2017). “Rekabetten İşbirliğine Giden Süreçte Türkiye-Rusya İlişkilerinde Bir Test: Suriye Krizi”, *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(3).
- Yılmaz, S. ve Yakşi, A. (2016). "Osmanlı Devleti'nden Günümüze Türk-Rus İlişkileri", *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(17).